

Právna úprava ochrany ľudských práv v Európskej únii a Rade Európy a ich aplikácia v podmienkach Slovenskej republiky

Kontakt:

EUROIURIS - Európske právne centrum, o. z.
Šafárikovo nám. 7, 811 02 Bratislava
tel./fax: 02 / 526 37 992
e-mail: euroiuris@euroiuris.sk
www.euroiuris.sk
www.ludskeprava.euroiuris.sk

www.ludskeprava.euroiuris.sk

Projekt je financovaný v rámci blokového grantu pre MVO: Ľudské práva,
priorita: Posilnenie súdnictva, s finančnou podporou Nórskeho finančného mechanizmu
a finančného mechanizmu EHP realizovaného prostredníctvom
Nadácie otvorenej spoločnosti

Projekt implementuje občianske združenie **EUROIURIS – Európske právne centrum**
v spolupráci s **Justičnou akadémiou Slovenskej republiky**
a **Informačnou kanceláriou Rady Európy**

máj 2008 - december 2009

**Právna úprava ochrany ľudských práv v Európskej únii a Rade Európy
a ich aplikácia v podmienkach Slovenskej republiky**

Autori: Lucia Mokrá, Michael Siman

Vydavateľ: EUROIURIS - Európske právne centrum

Copyright: © EUROIURIS - Európske právne centrum

Všetky práva vyhradené. Akékoľvek reprodukovanie alebo kopírovanie tohto diela je možné len so súhlasom vydavateľa.

január 2009

O projekte

Projekt je primárne určený na **vzdelávanie sudcov, prokurátorov, justičných a právnych čakatelov a vyšších súdnych úradníkov**, ktorí sa priamo podieľajú na rozhodovaní o ochrane ľudských práv.

Samostatnou súčasťou projektu sú aj **informačné semináre pre občanov**, ktorých cieľom je šírenie právneho povedomia o možnosti súdnej ochrany ľudských práv a informovanie občanov o možnostiach právnej pomoci a právneho poradenstva vrátane informácií o možnostiach a formalitách podávania ústavných sťažností.

Vzdelávacie semináre absolvujú tiež **zamestnanci samosprávy**, na ktorých sa občania obracajú v prípade porušenia niektorých druhov ľudských práv.

Projekt sa realizuje v období od **1. mája 2008** do **31. decembra 2009**.

Projekt realizuje občianske združenie EUROIORIS – Európske právne centrum v spolupráci s partnermi projektu – Justičná akadémia a Informačná kancelária Rady Európy.

Aktivity projektu

1. informačná web-stránka **www.ludskeprava.euoiuris.sk**, ktorá poskytuje cieľovej skupine celkový prehľad o problematike ľudských práv, vrátane dokumentov Rady Európy a Európskej únie a judikatúry Súdneho dvora ES a Európskeho súdu pre ľudské práva, ako aj informácie o vzdelávacích aktivitách a publikáciách vydaných v rámci tohto projektu;
2. **10 seminárov pre sudcov, prokurátorov**, justičných a právnych čakatelov a vyšších súdnych úradníkov realizovaných v spolupráci s Justičnou akadémiou a zameraných na témy:
  - ochrana ľudských práv v judikatúre Rady Európy a konanie pred Európskych súdom pre ľudské práva (spolupráca slovenských súdov a ESLP);
  - ochrana ľudských práv v judikatúre súdov Európskych spoločenstiev (ochrana v konaní pred Súdny dvorom ES a Súdom prvého stupňa, ochrana ľudských práv na základe Charty základných práv Európskej únie);

3. **5 seminárov pre verejnosť** zameraných na témy:
  - inštitúty ochrany ľudských práv v slovenskom a európskom priestore (ústavná sťažnosť, sťažnosť na Európsky súd pre ľudské práva, verejný ochranca práv Slovenskej republiky a Európskej únie);
  - aplikácia európskej judikatúry súdmi Slovenskej republiky;
  - ochrana ľudských práv v kontexte samosprávy (ochrana základných práv a slobôd v systéme samosprávnych krajov, miest a obcí, právo na informácie, na dobrú správu, základné politické práva);
4. publikácia **Komentár k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd** obsahujúca výklad a spôsob aplikácie jednotlivých článkov Dohovoru, spolu s odkazom na relevantnú judikatúru a pripravená s ohľadom na požiadavky slovenskej justície;
5. publikácia **Ľudské práva - Vybrané rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva a súdov Európskych spoločenstiev** zameraná na kľúčové rozhodnutia európskych súdov v oblasti ľudských práv a základných slobôd.

Implementáciu projektu zabezpečujú

EUROIURIS – Európske právne centrum (www.euroiuris.sk)

je občianske združenie, ktorého činnosť je zameraná najmä na šírenie hodnôt a myšlienok Európskej únie a Rady Európy, štúdium európskeho a medzinárodného práva, komparatistiku európskeho a slovenského práva ako aj na vedeckú a publikačnú činnosť.

Za týmto účelom združenie EUROIURIS podporuje a organizuje vzdelávanie odbornej verejnosti vrátane svojich členov, poskytuje informačné a poradenské služby z oblasti európskeho a medzinárodného práva, vypracúva vedecké štúdie a analýzy a publikuje výsledky svojich zistení.

Justičná akadémia (www.ja-sr.sk)

je nezávislou vzdelávacou inštitúciou s celoštátnou pôsobnosťou, ktorá zabezpečuje, organizuje a vykonáva vzdelávanie sudcov, prokurátorov a súdnych úradníkov. Bola zriadená zákonom ako samostatná právnická osoba, ktorá je rozpočtovou organizáciou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Justičná akadémia zabezpečuje vzdelávacie podujatia prostredníctvom svojich zamestnancov a pedagogického zboru podľa schváleného ročného akademického plánu.

Informačná kancelária Rady Európy (www.radaeuropy.sk)

bola zriadená v Bratislave v roku 1993 s cieľom rozširovať informácie týkajúce sa činnosti Rady Európy. Jej aktivity zahŕňajú informačnú a referenčnú činnosť o programoch a činnosti Rady Európy, poskytovanie knižničných služieb, publikovanie hlavných dokumentov Rady Európy v slovenskom jazyku, organizovanie prednášok, školení a seminárov o Rade Európy pre širšiu verejnosť, účasť na príprave akcií Rady Európy na Slovensku, spoluprácu so slovenskými úradmi, masovokomunikačnými prostriedkami a inými organizáciami formou výmeny informácií, podieľanie sa na akciách európskeho charakteru.

Čo sú ľudské práva?

Ľudské práva možno charakterizovať ako základné práva a slobody, ktoré patria každému človeku od narodenia bez ohľadu na jeho rasu, pohlavie, etnickú, národnostnú alebo štátnu príslušnosť. **Ľudské práva sú neodňateľné** (nikoho nemožno týchto práv pozbaviť), **nescudziteľné** (nemožno ich previesť na iného), **nepremlčateľné** (nepodliehajú premlčaniu, a teda ich trvanie je počas života človeka časovo neobmedzené) a **nezrušiteľné** (existujú nezávisle od vôle zákonodarcu, ktorý ich uznáva, ale nemôže ich zrušiť). Ľudské práva pritom nie sú len etickými a morálnymi princípmi, ale ich dodržiavanie a efektívna ochrana patrí k základným črtám každého demokratického a právneho štátu.

Medzi relevantné **medzinárodné právne dokumenty** v oblasti ľudských práv univerzálnej povahy patria najmä dve medzinárodné zmluvy týkajúce sa ľudských práv, prijaté v roku 1966 na pôde Organizácie spojených národov: Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, ktorý upravuje ľudské práva prvej generácie a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, ktorého predmetom sú ľudské práva druhej generácie. Oba dohovory začali platiť v roku 1976 a zaväzujú tie štáty, ktoré ich ratifikovali. Okrem týchto dohovorov možno z mnohých ďalších dokumentov upravujúcich špecifické oblasti ľudských práv spomenúť napríklad Európsku sociálnu chartu z roku 1961, Dohovor o zrušení všetkých foriem rasovej diskriminácie z roku 1965 a Dohovor o právach dieťaťa z roku 1980.

V právnom poriadku Slovenskej republiky je základom právnej úpravy ľudských práv Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. a ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

Európsky systém ochrany ľudských práv

Základom európskeho systému ochrany ľudských práv je činnosť Rady Európy, ktorá vznikla v roku 1949. Pod záštitou Rady Európy bol v roku 1950 podpísaný **Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd**, ktorý bol neskôr doplnený dodatkovými protokolmi. Tento dohovor vytvoril štandard ochrany ľudských práv v štátoch, ktoré sú členmi Rady Európy. Spory týkajúce sa dodržiavania dohovoru rozhoduje Európsky súd pre ľudské práva so sídlom v Štrasburgu, na ktorý sa môžu po vyčerpaní dostupných vnútroštátnych prostriedkov nápravy obrátiť aj jednotlivci, ktorí namietajú porušenie svojich základných práv a slobôd garantovaných týmto dohovorom. Všeobecná ochrana ľudských práv v Európe je teda v prvom rade doménou Rady Európy a Európskeho súdu pre ľudské práva.

Pokiaľ ide o Európske spoločenstvá a Európsku úniu, hoci sa Európske spoločenstvá spoiatku sústredili na ekonomické integračné ciele, Súdny dvor Európskych spoločenstiev vo svojej judikatúre uznal základné práva a slobody za základné zásady komunitárneho práva, ktoré sú spoločné všetkým členským štátom. Formálne vyjadrenie ľudských práv na pôde Európskej únie priniesla až Zmluva o Európskej únii z roku 1992 a **Charta základných práv Európskej únie** z roku 2000, ktorá sa má stať podľa Lisabonskej zmluvy z roku 2007 súčasťou primárneho komunitárneho práva. Osobitným orgánom Európskej únie v oblasti ochrany ľudských práv je od roku 2007 Agentúra Európskej únie pre ľudské práva so sídlom vo Viedni.

A. ĽUDSKÉ PRÁVA A RADA EURÓPY

Slovenská republika sa v článku 1 ods. 2 Ústavy SR zaväzuje, že uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky. Kľúčovým medzinárodným dokumentom, ktorý ustanovuje istý štandard základných ľudských práv a slobôd a zároveň aj zabezpečuje mechanizmus kontroly ich dodržiavania v praxi, je Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý vznikol na pôde Rady Európy. Existencia tejto medzinárodnej zmluvy umožňuje, aby jednotlivci, skupiny osôb a právnické osoby mohli, ak sa domnievajú, že ich práva boli porušené, a neúspešne vyčerpali všetky vnútroštátne prostriedky nápravy, podať sťažnosť proti štátu – zmluvnej strane Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. O tom, či je sťažnosť podložená a či došlo alebo nedošlo k porušeniu základných ľudských práv alebo slobôd, rozhoduje ako konečná inštancia Európsky súd pre ľudské práva a jeho

rozsudok je záväzný. Na základe rozsudku tohto nezávislého súdneho orgánu je zmluvná strana povinná napraviť porušenia práv, ku ktorým došlo. V závislosti od okolností prípadu môže náprava spočívať vo vyplatení spravodlivého zadostučinenia sťažovateľovi, v obnove konania, ale aj v zmene vnútroštátnych právnych predpisov či judikatúry.

V zmysle článku 154c Ústavy SR je Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky a má prednosť pred zákonom, ak zabezpečuje väčší rozsah ústavných práv a slobôd. V zmysle konštantnej judikatúry Ústavného súdu SR k článku 154c Ústavy SR predstavujú Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a judikatúra naň sa vzťahujúca pre vnútroštátne orgány aplikácie práva záväznú výkladovú smernicu na výklad a uplatňovanie zákonnej úpravy základných práv a slobôd zakotvených v druhej hlave Ústavy SR, a tým normujú rámec, ktorý tieto orgány v konkrétnom prípade nemôžu prekročiť.

Po závažných demokratických zmenách, ku ktorým došlo v roku 1989 v strednej a východnej Európe, bolo členstvo v Rade Európy vyhlásené za prvotný cieľ a nevyhnutný krok „pri návrate do Európy“. Slovenská republika sa stala členom Rady Európy 30. júna 1993.

ČSFR bola členom Rady Európy už od roku 1991. Po zániku ČSFR oba novovzniknuté štáty, Česká republika a Slovenská republika, požiadali o vstup do Rady Európy. Výbor ministrov predložil ich žiadosti na prerokovanie Parlamentného zhromaždenia, ktoré udelilo obidvom vládam štatút pozorovateľa. Počas rozhodovania o ich znovuprijatí sa obe republiky považovali za zúčastnené strany „otvorených“ dohôd Rady Európy. Záväzne tiež vyhlásili, že sa stále cítia viazané Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“).

Sídlom Rady Európy je Palác Európy v Štrasburgu vo Francúzsku. Rada Európy je medzivládna organizácia, ktorá v súčasnosti združuje 47 demokratických krajín Európy. Z organizácie združujúcej desať krajín sa Rada Európy rozrástla na skutočne celoeurópsku medzivládnu organizáciu.

Členom Rady Európy sa môže stať ktorýkoľvek európsky štát pod podmienkou, že prijme princíp právneho štátu a zaručí ľudské práva a základné slobody všetkým osobám podliehajúcim jeho právomoci. Ciele Rady Európy sú:

- ochraňovať ľudské práva, pluralitnú demokraciu a právny štát;
- prispievať k uvedomovaniu si európskej kultúrnej identity a rozmanitosti a pomáhať ich rozvoju;

- hľadať riešenie problémov, ktorým čelí európska spoločnosť (diskriminácia menšín, xenofóbia, neznášanlivosť, ochrana životného prostredia, bioetika a klonovanie, terorizmus, obchodovanie s ľuďmi, počítačová kriminalita, násilie voči deťom atď.);
- pomáhať upevňovať stabilitu demokracie v Európe podporovaním politických, legislatívnych a ústavných reforiem.

Rada Európy sa zaoberá všetkými závažnými otázkami, ktorým čelí európska spoločnosť, s výnimkou vojenskej obrany. Jej pracovný program zahŕňa tieto oblasti: ľudské práva, médiá, právnu spoluprácu, sociálnu súdržnosť, zdravotníctvo, školstvo, kultúru, šport, mládež, cezhraničnú spoluprácu, životné prostredie a regionálny rozvoj.

Rada Európy pozostáva z Výboru ministrov, Parlamentného zhromaždenia, Kongresu miestnych a regionálnych samospráv Európy a Stáleho sekretariátu, ktorý vedie generálny tajomník.

Výbor ministrov je rozhodovací orgán Rady Európy. Tvoria ho ministri zahraničných vecí všetkých členských štátov alebo ich stáli diplomatickí zástupcovia v Štrasburgu. Výbor ministrov rozhoduje o činnosti Rady Európy na základe odporúčaní Parlamentného zhromaždenia a Kongresu miestnych a regionálnych samospráv Európy, ako aj návrhov rôznych medzivládnych výborov a konferencií rezortných ministrov. Rozhodnutia Výboru ministrov sa zasielajú vládam vo forme odporúčaní alebo sú včlenené do európskych dohovorov a dohôd, ktoré právne zaväzujú štáty, ktoré ich ratifikovali. Dosiaľ sa schválilo približne 200 dohovorov. Výbor ministrov tiež prijíma deklarácie a rezolúcie k aktuálnym politickým otázkam.

Parlamentné zhromaždenie je jeden z dvoch hlavných štatutárnych orgánov Rady Európy a reprezentuje hlavné politické prúdy v jednotlivých členských štátoch. Poslancov a náhradníkov Parlamentného zhromaždenia volia alebo určujú zo svojich radov poslanci národných parlamentov. Počet predstaviteľov štátov je úmerný počtu ich obyvateľov a pohybuje sa od 2 do 18 členov. Národné delegácie do zhromaždenia sú zložené tak, aby bolo zaistené spravodlivé zastúpenie všetkých politických strán a skupín v národných parlamentoch. Politické strany sa sformovali do piatich skupín: Socialistická skupina (SOC), Európska ľudová strana (EPP/CD), Európska demokratická skupina (EDG), Liberálna, demokratická a reformná skupina (LDR) a Skupina zjednotenej európskej ľavice (UEL). Niektorí členovia zhromaždenia sa rozhodli ostať nezávislí. Zatiaľ čo Výbor ministrov prijíma rozhodnutia a vytvára politiku, Parlamentné zhromaždenie, niekedy nazývané aj „demokratické svedomie Európy“, je fórom pre diskusie a pripomienky týkajúce sa tak dlhodobých záležitostí, ako aj aktuálnych problémov. Na základe práce jeho členov vo

výboroch zhromaždenie prijíma rezolúcie a predkladá odporúčania pre činnosť Výboru ministrov. Parlamentné zhromaždenie je poradným orgánom Výboru ministrov pri schvaľovaní množstva dohovorov, dohôd, rezolúcií a odporúčaní. Zhromaždenie volí aj generálneho tajomníka Rady Európy a jeho zástupcu, generálneho tajomníka Parlamentného zhromaždenia, sudcov Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) a komisára Rady Európy pre ľudské práva.

V roku 1994 Rada Európy vytvorila Kongres miestnych a regionálnych samospráv Európy ako konzultačný orgán. Kongres je dvojkomorové zhromaždenie, ktoré pozostáva z 315 riadnych členov a 315 náhradníkov, z ktorých každý zastupuje jeden z viac ako 200 000 miestnych a regionálnych orgánov všetkých členských štátov Rady Európy. Zaoberá sa otázkami týkajúcimi sa občanov na miestnom a regionálnom stupni. Jeho cieľom je podpora efektívnych štruktúr miestnej a regionálnej správy vo všetkých členských štátoch Rady Európy, a to predovšetkým v nových demokraciách, ďalej vyvíjanie iniciatív, ktoré umožnia efektívnu účasť občanov na miestnej a regionálnej demokracii, podpora regionálnej a cezhraničnej spolupráce v mene mieru, tolerance a udržateľného rozvoja, ako aj podpora zriaďovania euroregionov a pozorovanie miestnych a regionálnych volieb.

Sekretariát Rady Európy so sídlom v Štrasburgu je zložený z občanov väčšiny členských štátov. Zaručuje kontinuitu a dáva k dispozícii odborné znalosti potrebné pre služby orgánov a štruktúr Rady Európy a na plnenie ročného programu jeho činnosti. Veľkú časť činnosti Rady Európy zabezpečuje Sekretariát za pomoci konzultantov a expertov vymenovaných vládami. Medzivládne výbory so širokou oblasťou tém pripravujúce študijné materiály a politické a právne dokumenty sú chrbtovou kosťou medzivládnych aktivít Rady Európy. Práve ony často formulujú základy dohovorov, odporúčaní, rezolúcií alebo vyhlásení, ktoré neskôr prijíma Výbor ministrov. Sekretariát organizuje konferencie a semináre, poskytuje informácie a odborné znalosti a publikuje dokumenty pre široké spektrum používateľov: širokú verejnosť, akademikov, učiteľov, deti a profesionálne skupiny, ako sú napríklad právnici, politici a ďalší.

Generálny tajomník je volený Parlamentným zhromaždením a celkovo zodpovedá za strategické smery práce a programu Rady Európy a dohliada na denné riadenie organizácie a jej sekretariátu. Výbor ministrov schvaľuje každoročne na základe prioritných návrhov medzivládny pracovný program, navrhovaný generálnym tajomníkom. Generálny tajomník, ktorému pomáha Sekretariát, zodpovedá za praktické uvedenie programu do života. Generálny tajomník navštevuje hlavné mestá členských štátov, aby nabádal kľúčových členov a parlamenty, aby vo svojej politickej činnosti zdôrazňovali význam práce Rady Európy pri zabezpečovaní ľudských práv, demokracie a princípov právneho štátu.

Od roku 1970 počet podaní na Komisiu stále rástol. Dochádzalo k tomu, že konečný výrok Súdu sa oneskoril aj o päť rokov. Po Viedenskom summite členských štátov Rady Európy v októbri 1993 rozhodli predstavitelia členských štátov Rady Európy o reforme kontrolného mechanizmu Dohovoru formou dodatkového Protokolu č. 11. Tento protokol prerokoval v marci 1994 Riadiaci výbor pre ľudské práva Výboru ministrov a schválil ho na podpis členským štátom Rady Európy.

Cieľom reformy bolo zefektívniť a skrátiť dĺžku konania prejednávania individuálnych sťažností, a to najmä vzhľadom na zvyšujúci sa počet sťažností a vzrastajúci počet členov Rady Európy. Reformou sa nahradila Komisia a Súd jediným stálym Súdom, ktorý vykonáva funkcie oboch týchto inštitúcií.

Výbor ministrov zodpovedá za dohľadanie nad výkonom rozsudkov, ale už nemá právomoc rozhodovať o podstate prípadu. Právo na podanie individuálnej sťažnosti je automatické. Automatická je aj právomoc Súdu v prípadoch individuálnych a medzištátnych sťažností.

Podľa Dohovoru v znení dodatkového Protokolu č. 11 volí sudcov Parlamentné zhromaždenie Rady Európy za každú zmluvnú stranu väčšinou odovzdaných hlasov zo zoznamu troch kandidátov navrhnutých zmluvnou stranou. Sudcovia sú volení na obdobie šiestich rokov. Funkčné obdobie polovice sudcov zvolených na prvé volebné obdobie uplynulo po troch rokoch. Zabezpečilo sa tým obnovenie funkčného obdobia polovice sudcov v trojročných cykloch.

Predpokladom na výkon funkcie sudcu je podľa článku 21 Dohovoru vysoký morálny charakter. Sudca zároveň musí spĺňať podmienky požadované na výkon vysokých sudcovských funkcií alebo byť uznávaným právnikom. Viacerí sudcovia môžu byť občanmi toho istého štátu. Sudcovia sa zúčastňujú na činnosti Súdu ako nezávislé osoby a nezastupujú žiaden štát. Nemôžu vykonávať činnosť nezlúčiteľnú s ich nezávislosťou, nestrannosťou alebo s požiadavkami súvisiacimi so stálym výkonom ich funkcie. Ich funkčné obdobie sa končí dovŕšením veku sedemdesiat rokov. Súd je v súlade s jeho Rokovacím poriadkom rozdelený na sekcie. Vytvorené musia byť najmenej štyri sekcie. Každá sekcia má svojho predsedu. V rámci každej sekcie sú vytvorené výbory zložené z troch sudcov. Výbory sú dôležitou črtou nového systému, nakoľko plnia náročnú funkciu „filtra“, ktorú pôvodne vykonávala Komisia. V rámci každej sekcie sú na princípe rotácie vytvorené komory zložené zo siedmich sudcov. Predseda sekcie a sudca zvolený za štát, proti ktorému je sťažnosť podaná, sa vždy zúčastňujú na rozhodovaní komory. V prípade, že tento sudca nie je členom danej sekcie, zasadá v komore ako jej člen *ex officio*. Členovia sekcie, ktorí nerozhodujú v určitej veci ako členovia komory, sa zúčastňujú rokovania

ako náhradníci. Veľká komora zložená zo sedemnástich sudcov je zložená na tri roky. Okrem členov zasadajúcich v nej *ex officio* –predsedu a podpredsedov súdu a predsedov sekcií – je zloženie veľkej komory určované rotáciou v rámci dvoch skupín. Tieto alternujú každých deväť mesiacov a sú vytvorené tak, aby odrážali rôzne právne systémy a bolo v nich rovnomerné zemepisné zastúpenie.

B. ĽUDSKÉ PRÁVA A EURÓPSKA ÚNIA

Za podporu a ochranu ľudských práv v Európskej únii, ako aj mimo nej v rámci vonkajších vzťahov zodpovedajú Európska komisia, Rada ministrov, Európsky parlament a sieť približne 130 delegácií, ktoré prispievajú k šíreniu myšlienky ochrany ľudských práv a demokratických princípov v tretích krajinách.

Európska komisia

Európska komisia (EK) je plne intervenovaná do prác v rámci Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a jej príspevku k formovaniu európskych politík a postaveniu ľudských práv a demokratizácie. V rámci tzv. EU trojky (pozostáva z predsedníctva EÚ, nadchádzajúceho predsedníctva a Komisie, vrátane Vysokého reprezentanta pre zahraničnú politiku) je Komisia zodpovedná za oblasť vonkajších vzťahov EÚ, napr. prostredníctvom vytvárania dialógu a demaršov k ľudským právam v tretích krajinách. EK tak plní rolu nielen v rámci vnútorného systému ochrany ľudských práv, ale aj smerom k tretím krajinám. Komisia je zároveň zodpovedná za prípravu každoročného stanoviska o ľudských právach ako pozorovateľ v rámci Tretieho výboru Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov.

Podpora ľudských práv a demokracie je kľúčovým elementom politík a programov Európskej komisie, ako aj siete približne 130 delegácií Komisie v tretích krajinách, pričom je nutné povedať, že EK hrá podstatnú rolu pri výkone európskych politík s aspektom na ochranu ľudských práv. Najmä uvedené delegácie majú dôležitú úlohu v rámci vonkajších vzťahov EÚ, prostredníctvom nich môže EÚ napomôcť vývoju systémov ochrany práv, ako aj prostredníctvom projektov financovaných v rámci Európskeho nástroja pre demokraciu a ľudské práva (z orig. European Instrument for Democracy and Human Rights - ďalej len "EIDHR").

Európska komisia zároveň vytvára a udržiava štruktúrovaný a regulárny dialóg s Európskym parlamentom, pri výmene skúseností a spolupodieľaní sa na rôznych projektoch na ochranu ľudských práv v rámci EIDHR.

Rada Európskej únie

Rada Európskej únie (ďalej len „Rada EÚ“) je zodpovedná za definovania základných politických smerovaní EÚ a každý polrok spolu s hlavami členských štátov EÚ a predsedom Európskej komisie vypracovávajú legislatívny plán a plán aktivít na zabezpečenie ochrany ľudských práv. Problematika ľudských práv spadá do oblasti vonkajších vzťahov EÚ, ktorá sa realizuje prostredníctvom Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP) a prostredníctvom európskej hospodárskej politiky alebo rozvojových politik, za ktoré zodpovedajú ministri zahraničných vecí členských štátov EÚ v rámci Rady pre všeobecné záležitosti a vonkajšie vzťahy.

Otázkami ľudských práv vo vonkajších vzťahoch EÚ zaoberajú odborníci, ktorí sa stretávajú v rámci tematicky zameranej skupiny: Pracovná skupina pre ľudské práva (z orig. Working Party on Human Rights - COHOM). Táto pracovná skupina sa stretáva na úrovni hlavných predstaviteľov odborov pre ľudské práva ministerstiev zahraničných vecí členských štátov - za každý členský štát jeden zástupca) a predstaviteľa Komisie. Rôznorodosť problémov v oblasti ľudských práv spôsobila, že čiastkové pracovné skupiny sa zaoberajú jednotlivými otázkami podľa regiónov EÚ na princípe od prípadu k prípadu, teda individuálne (tzv. case by case systém – pozn. autorky). Vzhľadom k rozsiahlosti agendy, Rada EÚ sa v decembri 2004 rozhodla vytvoriť pozíciu Osobitného splnomocnenca Vysokého predstaviteľa SBZP pre oblasť ľudských práv v rámci Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ktorý sa zaoberá koherenciou aktivít v rámci Európskej politiky na ochranu ľudských práv a ktorý je za výkon svojej práce zodpovedný Komisii. Prvým reprezentantom v tejto oblasti, ktorého menoval Vysoký predstaviteľ pre SZBP Javier Solana bol Michael Matthiessen v januári 2005, jeho nasledovníkom je Riina Kionka, a to od februára 2007.

Európsky parlament

Európsky parlament pôsobí ako silný hlas v oblasti ľudských práv a demokracie a prispieva k formulácii a implementácii európskych politik v tejto oblasti prostredníctvom rezolúcií, správ, misií do tretích krajín, udalostí zameraných na ľudské práva (konferencie, workshopy, stretnutia) a písomnými alebo ústnymi otázkami, ktoré zasiela ďalším inštitúciám a orgánom EÚ. Parlament tieto činnosti realizuje prostredníctvom Podvýboru pre ľudské práva, ktorý pracuje v rámci Výboru pre zahraničné záležitosti.

Parlament každoročne prijíma správu o ľudských právach vo svete a o Európskej politike na ochranu ľudských práv. K tejto správe realizuje aj plenárne diskusie a prijíma ďalšie rezolúcie v zmysle záverov správy. Európska komisia k uvedenej správe poskytuje písomné stanovisko, zaoberá sa jednotlivými

bodmi správy a zvyčajne sa spolupodieľa na základe iniciatívy parlamentu na prijímaní legislatívy v zmysle odporúčaní zo správy.

Na podporu činností zameraných na ochranu ľudských práv parlament v roku 1988 vytvoril inštitút Sakharovej ceny za slobodu myslenia. Každoročne ňou oceňuje jednotlivcov a medzinárodné organizácie za ich príspevok k rozvoju ochrany ľudských práv.

Európska únia postavila ľudské práva a demokraciu do hlavnej pozornosti vonkajšej politiky: prostredníctvom dialógov s tretími krajinami, prostredníctvom rozvojovej spolupráce a rozvojovej pomoci ako aj prostredníctvom vytvorenia multilaterálneho fóra spolu s OSN. Tento prístup vychádza z nasledujúcej špecifikácie ľudských práv:

Ľudské práva - charakteristika	Prečo sú ľudské práva dôležité?
<ul style="list-style-type: none"> • univerzálne, nedeliteľné, nescudziteľné a neodňateľné 	<ul style="list-style-type: none"> • ľudské práva posilňujú ľudskú dôstojnosť a umožňujú jednotlivcom využiť celý ich potenciál
<ul style="list-style-type: none"> • rozdelenie na občianske, politické, ekonomické, sociálne a kultúrne práva 	<ul style="list-style-type: none"> • rešpektovanie ľudských práv vytvára mierové a stabilné spoločnosti
<ul style="list-style-type: none"> • vytvorenie širokej škály medzinárodných a regionálnych nástrojov ochrany ľudských práv 	<ul style="list-style-type: none"> • štáty, ktoré rešpektujú ľudské práva, majú spoľahlivejších a zodpovednejších partnerov v medzinárodných vzťahoch
	<ul style="list-style-type: none"> • neexistuje mier bez ochrany ľudských práv, a vice versa - bez ľudských práv neexistuje rozvoj spoločnosti

C. ĽUDSKÉ PRÁVA A SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Systém ochrany ľudských práv v Slovenskej republike okrem všeobecných súdov zabezpečujú najmä: verejný ochranca práv, prokuratúra a ústavný súd.

Verejný ochranca práv

Právnym predpokladom vzniku nového ústavného orgánu verejného ochrancu práv, bolo prijatie ústavného zákona č. 90/2001 Z. z. z 23. februára 2001, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

Postavenie a pôsobnosť verejného ochrancu práv sú vymedzené v súlade s čl. 151a Ústavy Slovenskej republiky, keď verejného ochrancu práv zákona definuje ako nezávislý orgán, ktorý sa v rozsahu a spôsobom ustanoveným týmto zákonom podieľa na ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánov verejnej správy, ak ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť sú v rozpore s právnym poriadkom alebo princípmi demokratického a právneho štátu. Právna úprava vymedzuje pojem orgány verejnej správy, keď za orgány verejnej správy označuje orgány štátnej správy, orgány územnej samosprávy, ako aj právnické osoby, ktorým osobitný zákon zveril rozhodovanie o právach a povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb v oblasti verejnej správy.

Ústava vymedzuje aj negatívne pôsobnosť verejného ochrancu práv, keď z pôsobnosti verejného ochrancu práv vylučuje Národnú radu Slovenskej republiky, prezidenta Slovenskej republiky, vládu SR, Ústavný súd SR, Najvyšší kontrolný úrad SR, spravodajské služby, vyšetrovateľov Policajného zboru, prokuratúru a súdy s výnimkou štátnej správy súdov, ako aj veci operačnej a mobilizačnej povahy.

Na verejného ochrancu práv sa môže obrátiť každý, kto sa domnieva, že pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánu verejnej správy boli porušené základné práva a slobody v rozpore s právnym poriadkom alebo princípmi demokratického a právneho štátu. Fyzické osoby môžu v styku s verejným ochrancom práv používať svoj materinský jazyk, pričom trovy tímočného znáša štát.

Verejný ochranca práv môže konať na základe podnetu a tiež z vlastnej iniciatívy s cieľom zamedziť porušovaniu základných práv a slobôd. Podnet je možné podať písomne, ústne do zápisnice, telegraficky, telefaxom alebo elektronickou poštou. Z podnetu musí byť zřejmé, akej veci sa týka a čoho sa podávateľ podnetu domáha. Písomný podnet osoby, ktorá je pozbavená

osobnej slobody, alebo osoby, ktorej osobná sloboda je obmedzená, adresovaný verejnému ochrancovi práv, nepodlieha úradnej kontrole.

Ak osoba, ktorá podáva podnet, požiada verejného ochrancu práv, aby sa jej totožnosť utajila, alebo ak jej utajenie je v záujme náležitého vybavenia podnetu, pri prešetrovaní podnetu sa bude postupovať len na základe odpisu podnetu, v ktorom sa neuvedie nič z toho, čo by umožňovalo jej identifikáciu. Každý zúčastnený na vybavovaní veci, komu je totožnosť podávateľa podnetu známa, bude povinný o nej zachovať mlčanlivosť. Ak podávateľ podnetu požiada o utajenie svojej totožnosti, ale charakter podnetu neumožňuje jeho prešetrenie bez uvedenia niektorého z údajov o jeho osobe, musí byť o tom bezodkladne upovedomený. Podnet, v ktorom sťažovateľ neuvedie svoje meno, priezvisko a adresu (právnická osoba svoj názov a sídlo), teda anonymný podnet, nemusí verejný ochranca práv vybavovať.

Verejný ochranca práv podaný podnet preskúma. Ak zistí, že podnet je podľa svojho obsahu opravným prostriedkom podľa predpisov o konaní vo veciach správnych alebo súdnych, žalobou alebo opravným prostriedkom v správnom súdnictve, alebo ústavnou sťažnosťou, bez meškania upovedomí o tom podávateľa podnetu a poučí ho o správnom postupe. Ak sa podnet týka preskúmania právoplatného rozhodnutia orgánu verejnej správy alebo ak sa verejný ochranca práv bude domnievať, že rozhodnutie orgánu verejnej správy je v rozpore so zákonom alebo s iným všeobecne záväzným právnym predpisom, postúpi vec na vybavenie príslušnému prokurátorovi, o čom upovedomí podávateľa podnetu. To isté môže urobiť aj s podnetom, ktorý obsahuje návrhy takých opatrení, ktoré patria do pôsobnosti prokuratúry.

Pri prešetrovaní podnetu má verejný ochranca práv právo požadovať od orgánov verejnej správy, aby mu v požadovanom rozsahu poskytli súčinnosť. Pri vybavovaní podnetu je verejný ochranca práv oprávnený:

- vstupovať do objektov orgánov verejnej správy,
- vyžadovať od orgánu verejnej správy, aby mu poskytol potrebné spisy a doklady, ako aj vysvetlenie k veci, ktorej sa podnet týka,
- klásť otázky zamestnancom orgánu verejnej správy,
- hovoriť aj bez prítomnosti iných osôb s osobami, ktoré sú zaistené v miestach, kde sa vykonáva väzba, trest odňatia slobody, disciplinárne tresty vojakov, ochranné liečenie, ochranná výchova, ústavné liečenie alebo ústavná výchova a v celách policajného zaistenia.

Orgány verejnej správy sú povinné na žiadosť verejného ochrancu práv: poskytnúť mu informácie a vysvetlenia; umožniť mu nahliadnutie do spisu alebo

požičať mu spis; predložiť mu písomné stanovisko ku skutkovým a k právnym otázkam; vysporiadať sa s dôkazmi, ktoré navrhne v odôvodnení rozhodnutia; vysporiadať sa s opatreniami, ktoré navrhne; vykonať opatrenia, ktoré navrhne v prípade ich nečinnosti, ak vykonanie takých opatrení vyplýva zo zákona alebo z iného všeobecne záväzného predpisu; umožniť mu prítomnosť na ústnom prejednávaní a klásť účastníkom konania a osobám zúčastneným na prejednávaní otázky.

Ak sa výsledkami prešetrenia nepreukáže porušenie základných práv a slobôd, verejný ochranca práv o tom písomne upovedomí podávateľa podnetu a orgán verejnej správy, proti postupu, rozhodovaniu alebo nečinnosti ktorého podnet smeroval. Ak prešetrením verejný ochranca práv zistí, že konaním, rozhodovaním alebo nečinnosťou orgánu verejnej správy boli porušené základné práva a slobody, výsledky prešetrenia spolu s návrhom opatrení oznámi orgánu verejnej správy. Orgán verejnej správy je povinný do 30 dní odo dňa doručenia oznámenia výsledkov prešetrenia vykonať navrhované opatrenia alebo v tej istej lehote písomne oznámiť verejnému ochrancovi práv svoje stanovisko k výsledkom prešetrenia. Ak verejný ochranca práv nebude súhlasiť so stanoviskom orgánu verejnej správy alebo ak prijaté opatrenia bude považovať za nedostatočné, vyrozumie o tom orgán nadriadený orgánu verejnej správy, proti ktorému podnet smeruje, a ak takého orgánu niet, vládu Slovenskej republiky.

Verejného ochrancu práv volí Národná rada Slovenskej republiky na obdobie piatich rokov z kandidátov, ktorých jej navrhne najmenej 15 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky. Za verejného ochrancu práv možno zvoliť občana Slovenskej republiky, ktorý je voliteľný za poslanca Národnej rady Slovenskej republiky a v deň voľby dosiahol vek 35 rokov. Verejný ochranca práv nemôže byť členom politickej strany ani politického hnutia.

Z porovnania právnych rámcov, ktoré vymedzujú postavenie a pôsobnosť prokuratúry a postavenie a pôsobnosť verejného ochrancu práv, je zrejmé, že prokuratúra Slovenskej republiky je konštituovaná ako univerzálny orgán ochrany zákonosti, ako orgán ochrany objektívneho práva, ako orgán, ktorý koná vo verejnom záujme. Na druhej strane verejný ochranca práv je konštituovaný ako orgán ochrany subjektívnych práv. Pôsobnosť verejného ochrancu práv nie je zameraná na ochranu právneho poriadku Slovenskej republiky, ale na ochranu subjektívnych práv, na ochranu základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb pred takým konaním, rozhodovaním a nečinnosťou orgánov verejnej správy, ktoré je v rozpore s právnym poriadkom alebo s princípmi demokratického a právneho štátu.

Prokuratúra SR

Ústava Slovenskej republiky konštituuje v článkoch 149 až 151 prokuratúru ako univerzálny orgán ochrany práva, ktorý koná vo verejnom záujme.

Prokuratúra je samostatná hierarchicky usporiadaná jednotná sústava štátnych orgánov na čele s generálnym prokurátorom. V rámci tejto hierarchicky usporiadanej sústavy štátnych orgánov pôsobia prokurátori vo vzťahoch podriadenosti a nadriadenosti. Hierarchické usporiadanie prokuratúry je nevyhnutným predpokladom pre jednotné uplatňovanie zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov a pre jednotné uplatňovanie trestnej politiky.

Prokuratúra chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických osôb, právnických osôb a štátu. Je povinná vo verejnom záujme vykonávať opatrenia na predchádzanie porušovania zákonosti, na zistenie a odstránenie porušenia zákonosti, ako aj na obnovu porušených práv a vyvodenie zodpovednosti za ich porušenie. Pri výkone svojej pôsobnosti je prokuratúra povinná využívať všetky zákonné prostriedky tak, aby sa bez akýchkoľvek vplyvov zabezpečila dôsledná, účinná a rýchla ochrana práv a zákonom chránených záujmov fyzických osôb, právnických osôb a štátu.

Ústava SR neobmedzuje pôsobnosť prokuratúry len na presadzovanie záujmov štátu, či na pôsobnosť v trestnej oblasti. Na druhej strane jej však nedáva mocenské oprávnenia. Prokurátor nemá oprávnenie zasahovať do základných ľudských práv a slobôd, tzn. že nerozhoduje o:

- vzatí do väzby,
- porušení tajomstva prepravovaných správ,
- vykonaní domovej prehliadky,
- inom narušení domovej slobody.

Ústavný súd SR

Problematiku ochrany ľudských práv v najvyššej inštancii na národnej úrovni upravuje Ústava Slovenskej republiky, ako aj zákon č. 38/1993 Z.z. o organizácii Ústavného súdu SR, o konaní pred ním a postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov.

Inštitútom, ktorý môžu použiť fyzické alebo právnické osoby, ktorých práva alebo právom chránené záujmy boli porušené, je ústavná sťažnosť. V tomto prípade sa občan môže obrátiť priamo na Ústavný súd SR, ak sú súčasne splnené tieto podmienky:

1. Musí existovať právoplatné rozhodnutie niektorého ústredného orgánu štátnej správy, alebo miestneho orgánu štátnej správy (napríklad obecného úradu) alebo územnej samosprávy (napríklad obecného zastupiteľstva), ktorým boli porušené základné práva a slobody občanov.
2. O ochrane týchto práv a slobôd nie je kompetentný rozhodovať iný súd. Práve táto podmienka značne obmedzuje počet prípadov, na ktoré sa vzťahuje právo ústavného súdu. Od 1. januára 1992 bolo totiž v SR zavedené správne súdnictvo, ktoré vykonávajú špecializované senáty všeobecných súdov. Zasadou správneho súdnictva je, že o všetkých porušeníach ústavy a zákonov (vrátane častí týkajúcich sa základných ľudských práv a slobôd) rozhoduje správny súd a len v rámci zákonnej úpravy je daná právomoc Ústavného súdu. Správne súdnictvo vykonávajú všeobecné súdy: okresné, krajské a Najvyšší súd SR.
3. Občan - sťažovateľ už vyčerpал všetky riadne opravné prostriedky, ktoré mu zákon na ochranu jeho práva poskytuje, t. j. opravné prostriedky v rámci správneho konania.

Tento návrh sa nazýva ústavná sťažnosť a musí obsahovať všeobecné i osobitné náležitosti. K všeobecným patrí to, že návrh musí byť podaný písomne na adresu: Ústavný súd slovenskej republiky, Hlavná ul. č. 72, Košice a musí obsahovať nasledujúce údaje:

- akej veci sa týka;
- kto ho podáva;
- akého rozhodnutia sa navrhovateľ domáha;
- odôvodnenie návrhu a navrhované dôkazy.

Návrh musí podpísať navrhovateľ alebo jeho zástupca.

Osobitosťou je, že návrh musí ešte obsahovať základné práva a slobody, ktoré boli podľa tvrdenia sťažovateľa porušené a akým konaním k tomuto porušeniu došlo. K sťažnosti je potrebné pripojiť aj kópiu právoplatného rozhodnutia.

Ak Ústavný súd sťažnosti vyhovie, vysloví v náleze, ktoré základné právo alebo sloboda a aké ustanovenia ústavy boli porušené a akým konaním k tomuto porušeniu došlo a napadnuté rozhodnutie zruší. Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky je konečné. Treba upozorniť, že ak by bola ústavná sťažnosť odmietnutá pre neprístupnosť alebo zjavnú neopodstatnenosť, môže senát ústavného súdu uložiť sťažovateľovi poplatok. Preto by občania mali využívať radšej služby právnej pomoci (advokáta alebo centra právnej pomoci) a na ústavný súd sa obracať s ich pomocou.